

สำรวจรวบรวมและจำแนกเชื้อราแป้งสาเหตุโรคพืช

Surveying collecting and identification of Powdery mildew

ยุทธศักดิ์ เจียมไชยศรี

อภิรัชต์ สมฤทธิ์   ธารทิพย์ ภาสบุตร

กลุ่มวิจัยโรคพืช สำนักวิจัยพัฒนาการอารักขาพืช

บทคัดย่อ

จากการเก็บตัวอย่างราแป้งของพืชชนิดต่างๆ ระหว่างตุลาคม 2550-กันยายน 2553 จากการเก็บตัวอย่างราแป้งของพืชชนิดต่างๆ จำนวน 51 ไอโซเลท สามารถจำแนกราแป้งได้ 14 ชนิด คือ ราแป้งสตรอเบอรี่ จำแนกได้เป็น *Oidium* subgen. *Fibroidium* sp. ราแป้งตำลึง จำแนกได้เป็น *Oidium* subgenus *reticuloidium* sp. ราแป้งพริก จำแนกได้เป็น *Oidiopsis taurica* ราแป้งมะขาม จำแนกได้เป็น *Oidium* subgen. *Pseudoidium* sp. ราแป้งมะม่วง จำแนกได้เป็น *Oidium* subgen *Pseudoidium mangiferae* ราแป้งกุหลาบ จำแนกได้เป็น *Oidium* subgen *Fibroidium pannosa* ราแป้งทานตะวัน จำแนกได้เป็น *Oidium* subgen. *Recticuloidium* sp. ราแป้งหม่อนจำแนกได้เป็น *Ovulariopsis* sp. ราแป้งเงาะ จำแนกได้เป็น *Oidium* subgen. *Pseudoidium* sp. ราแป้งมะเขือ จำแนกได้เป็น *Oidium* subgenus *Fibroidium* sp. ราแป้งของน้ำนมราชสีห์ จำแนกได้เป็น *Oidium* subgen. *Fibroidium* sp. ราแป้งหญ้าละออง จำแนกได้เป็น *Oidium* subgen. *Fibroidium* sp. ราแป้งแค จำแนกได้เป็น *Oidium* subgen. *Pseudoidium* sp. ราแป้งองุ่น จำแนกได้เป็น *Oidium* subgen. *Pseudoidium* sp.

คำนำ

ราแป้ง จัดเป็นเชื้อราที่ทำให้เกิดโรคกับพืชเศรษฐกิจหลายชนิด เตือนใจ และคณะ (2545) รายงานว่าเชื้อราแป้ง ทำให้เกิดโรคกับไม้ผลหลายชนิด คือ มะม่วง ทุเรียน โดยราแป้งมะม่วง เกิดจากเชื้อรา *Oidium mangiferae* ราแป้งทุเรียน เกิดจากเชื้อรา *Oidium* sp. ลักษณะ และคณะ (2544) รายงานว่าราแป้งของยางพารา เกิดจากเชื้อรา *Oidium heveae* เข้าทำลายใบยาง โดยระยะที่เหมาะสมคือใบยางอ่อนอายุ 4-10 วัน นุชนารถ (2546) รายงานว่าโรคราแป้งสามารถเกิดกับพืชผักหลายชนิด ได้แก่ พืชตระกูลมะเขือ ตระกูลแตง ตระกูลถั่ว แครอท โดยเริ่มแรกจะเกิดเป็นผงสีขาวบนใบเป็นกลุ่มเล็กๆ ต่อมากลุ่มเส้นใยและสปอร์ที่ผลจะกระจายกว้างออกไปตามผิวใบ ใบพืชเริ่มเหลือง สปอร์ปกคลุมทั่วใบ เมื่ออาการมากขึ้นใบจะเหลืองและแห้งตาย วุฒิศักดิ์ และคณะ (2548) รายงานว่าราแป้งกุหลาบเกิดจากเชื้อรา *Oidium* sp. โดยระยะแรกผิวด้านบนของใบเป็นจุดสีแดง ต่อมาพบเส้นใยและสปอร์เป็นผงสีขาวคล้ายแป้งเกิดเป็นหย่อมๆ และขยายวงออกไป อาการรุนแรงจะพบบนก้านใบ กิ่ง ดอก ก้านดอก ใบอ่อน กลีบดอก และลำต้นทำให้ใบบิดเบี้ยวใบเหลืองและร่วง Pottorff (2006) รายงานว่าโรคราแป้งจัดเป็นโรคที่ระบอบอย่างแพร่หลาย สามารถเกิดโรคกับพืชหลายชนิด ทั้งธัญพืช ผัก ไม้ดอกไม้ประดับ ไม้ผล วัชพืช แม้กระทั่งป่าไม้ ลักษณะอาการจะคล้ายๆกันในทุกพืช โดยเกิดเป็นผงสีขาวหรือเทาเป็นจุดหรือปื้นบนส่วนของพืช สามารถเข้าทำลายได้ทั้งใบ ต้นอ่อน ตา ดอก ผลอ่อน ถ้าเป็นกับใบรุนแรงจะทำให้ใบบิดเบี้ยวเสียรูปร่างและร่วงหล่นก่อนกำหนด ถ้าเข้าทำลายตาจะทำให้ตาไม่แตกออก มักระบาดในที่อากาศแห้ง การระบายอากาศไม่ดี ความชื้นประมาณไม่เกิน 90 เปอร์เซ็นต์ และส่วนผิวของพืชไม่เปียก พืชชอบน้ำในระยะต้นอ่อนจะอ่อนแอมากกว่าต้นแก่ ราแป้งมีความจำเพาะเจาะจงกับพืชสูง เช่นราแป้งองุ่นจะไม่เข้าทำลายไลแลค Gubler และคณะ (2006) รายงานว่าเชื้อราแป้งในองุ่น เกิดจากเชื้อรา *Uncinula necator* สามารถมีชีวิตในฤดูหนาวโดยอยู่ในตาของพืชและสร้าง cleistothecia ซึ่งเป็นส่วนสำคัญสำหรับการอยู่ข้ามฤดูของเชื้อ เมื่อถึงปลายฤดูร้อนต้นฤดูฝน เชื้อจะเข้าทำลายเนื้อเยื่อพืช โดย cleistothecia จะปล่อย ascospores งอกเข้าทำลายพืช ใช้เวลาประมาณ 7-10 วัน

จากที่ได้กล่าวมาข้างต้น ยังมีพืชชนิดอื่นอีกที่เป็นโรคราแป้ง ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่จะต้องทำการศึกษาเพื่อให้ได้ทราบชนิดและข้อมูลรายละเอียดของเชื้อราดังกล่าว และได้ตัวอย่างลักษณะอาการบนชิ้นส่วนพืชที่ถูกเชื้อนี้เข้าทำลาย เพื่อนำเข้าพิพิธภัณฑ์ตัวอย่างแห่งโรคพืชสำหรับใช้ประโยชน์จากจุลินทรีย์อย่างยั่งยืน และการศึกษาและวิจัยอื่นอีกหลายด้านต่อไป ซึ่งนับวันบทบาทของจุลินทรีย์จะมีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศ

วิธีดำเนินการ

อุปกรณ์

1. อุปกรณ์เก็บตัวอย่างพืชเป็นโรค เช่น กระดาษหนังสือพิมพ์ ปากกา ถุงพลาสติกฯ
2. กล้องถ่ายภาพ
3. กล้องจุลทรรศน์
4. อุปกรณ์ในห้องปฏิบัติการ เช่น สไลด์ ปากคีบ น้ำยาเม้าท์สไลด์ ฯ
5. เอกสารอ้างอิงทั้งในและต่างประเทศ

วิธีการ

วิธีการดำเนินการวิจัย

1. รวบรวมตัวอย่างโรคพืชชนิดต่างๆ เก็บข้อมูลรายละเอียด
2. ศึกษาลักษณะทางสัณฐานวิทยาของเชื้อราแป้งสาเหตุโรคพืช
3. จัดจำแนกสกุล ชนิด ของเชื้อราแป้งสาเหตุโรคพืช
4. เก็บเชื้อราบริสุทธิ์ที่จำแนกได้เข้าหน่วยเก็บรักษา
5. นำตัวอย่างพืชที่แสดงอาการโรค ทำการอัดแห้งตามขั้นตอนจัดทำตัวอย่างแห้งโรคพืช และเก็บรักษาในพิพิธภัณฑ์
6. ลงรายละเอียดชนิดพืช สกุล ชนิด ของเชื้อราแป้งสาเหตุโรคพืช สถานที่เก็บ ฯลฯ ตามระบบสากล

การเก็บข้อมูล

1. ทำการบันทึก สถานที่ วันที่ และชนิดของพืช / เมล็ดพืชที่เก็บตัวอย่าง และข้อมูลอื่นที่เกี่ยวข้อง
2. บันทึกอาการของโรค และลักษณะสัณฐานของราบนพืชอาศัย
3. บันทึกข้อมูลทางสัณฐานวิทยา
4. บันทึกภาพ / ข้อมูลภาพ ของเชื้อราแป้งสาเหตุโรคพืช

เวลาและสถานที่

แหล่งปลูกพืชในประเทศไทย และห้องปฏิบัติการกลุ่มวิจัยโรคพืช สำนักวิจัยพัฒนาการอารักขาพืช ตุลาคม 2550 - กันยายน 2553 รวม 3 ปี

ผลและวิจารณ์ผลการทดลอง

จากการเก็บตัวอย่างราแป้งของพืชชนิดต่างๆ ระหว่างตุลาคม 2550-กันยายน 2553 จำนวน 42 ไอโซเลท ได้แก่ ตำลึง 6 ไอโซเลท จากกรุงเทพฯ เชียงใหม่ เชียงราย สตรอเบอร์รี่ 2 ไอโซเลท จากจังหวัดเชียงใหม่ ถั่วฝักยาว กระถินณรงค์ ผักชีลาว อย่างละ 1 ไอโซเลท จากจังหวัดเชียงราย แคน 3 ไอ

โศทะเลท จากจังหวัดเชียงใหม่ โทงเทง 1 โओทะเลท จากจังหวัดลำปาง ถั่วเขียว พริก อย่างละ 1 โओทะเลท จากจังหวัดเพชรบูรณ์ ถั่วลันเตา 1 โओทะเลท จากจังหวัดเลย มะม่วง 1 โओทะเลท จากจังหวัดพิษณุโลก เมล่อน 1 โओทะเลท จากจังหวัดสระแก้ว เงาะที่เป็นโรคเฉพาะที่ผล 6 โओทะเลท จากจังหวัดจันทบุรี ทรายด มะขาม 7 โओทะเลท จากจังหวัดเพชรบุรี สระบุรี เชียงใหม่ กรุงเทพฯ ราชพฤกษ์ 1 โओทะเลท จากกรุงเทพฯ องุ่น 2 โओทะเลท จากจังหวัดนครราชสีมา เชียงใหม่ เทียน 2 โओทะเลท จากสระบุรี จันทบุรี สบแรงแรงสาบกา 1 โओทะเลท จากจันทบุรี เสี้ยนฝรั่ง 3 โओทะเลท จาก เชียงใหม่ เชียงราย ราชแ่งกุหลาบ 2 โओทะเลท จาก เชียงใหม่ น้ำมันราชสีห์ 1 โओทะเลท หญ้าละออง 1 โओทะเลท ทานตะวัน 1 โओทะเลท จากจังหวัด เชียงใหม่ หม่อน 1 โओทะเลท จากกรุงเทพฯ มะเขือเทศ จำนวน 1 โओทะเลท จากเชียงใหม่

จากการจัดจำแนกสามารถจำแนกชนิดราแ่งบนพืชต่างๆ ได้ดังนี้

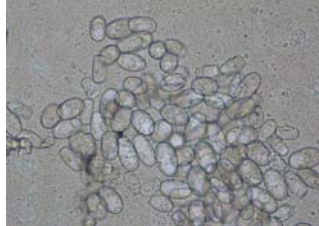

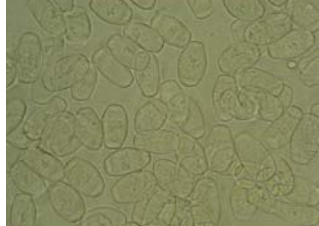

1. ราแ่งสตรอบอรี่ เป็นเชื้อรา Genus *Oidium* conidia เป็นแบบ chain-type ผลิต conia ได้หลายอันต่อวัน ใน Conidia มี Fibrisin body เมื่อวัดขนาดส่วนต่างๆ สามารถจำแนกได้เป็น *Oidium* subgen. *Fibroidium* sp.
2. ราแ่งตำลึง เป็นเชื้อรา Genus *Oidium* แต่ไม่พบ Fibrosin body สามารถจำแนกได้เป็น *Oidium* subgenus *reticuloidium* sp.
3. ราแ่งพริก Conidiophores ประกอบด้วยหลายเซลล์ จำนวนเซลล์ไม่แน่นอน สร้าง conidia 1 conidiaลักษณะ cylindric จำแนกได้เป็น *Oidiopsis taurica* ซึ่งตรงกับที่ต่างประเทศรายงานไว้ว่า perfect stage คือ *Leveillula taurica* แต่จากการเก็บตัวอย่างยังไม่พบ perfect stage
4. ราแ่งมะขาม เป็นเชื้อรา Genus *Oidium* conidia เป็นแบบ pseudoidium-type ผลิต conia 1 conidium ต่อวันจำแนกได้เป็น *Oidium* subgen. *Pseudoidium* sp.
5. ราแ่งมะม่วง เป็นเชื้อรา Genus *Oidium* conidia เป็นแบบ pseudoidium-type ผลิต conia 1 conidium ต่อวันจำแนกได้เป็น *Oidium* subgen *Pseudoidium mangiferae*
6. ราแ่งกุหลาบ เป็นเชื้อรา Genus *Oidium* conidia เป็นแบบ chain-type ผลิต conia ได้หลายอันต่อวัน ใน Conidia มี Fibrisin body จำแนกได้เป็น *Oidium* subgen *Fibroidium pannosa*
7. ราแ่งทานตะวัน เป็นเชื้อรา Genus *Oidium* แต่ไม่พบ Fibrosin body จำแนกได้เป็น *Oidium* subgen. *Recticuloidium* sp. ตรงกับ Perfect stage คือ *Glovinomyces* sp.
8. ราแ่งหม่อนจำแนกได้เป็น *Ovulariopsis* sp.

9. ราแป้งเกาะ เป็นเชื้อรา Genus *Oidium* conidia เป็นแบบ pseudoidium-type ผลิต conia 1 conidium ต่อวัน จำแนกได้เป็น *Oidium* subgen. *Pseudoidium* sp. เชื้อราแป้งของเงาะในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือจะแสดงอาการเฉพาะที่ผล ไม่ค่อยแสดงอาการที่ใบ ในขณะที่ทางภาคใต้จะพบอาการทั้งที่ผลและใบ
10. ราแป้งมะเขือ เป็นเชื้อรา Genus *Oidium* conidia เป็นแบบ chain-type ที่มี Fibrisin body ใน Conidia จำแนกเบื้องต้นได้เป็น *Oidium* subgenus *Fibroidium* sp.
11. ราแป้งของน้ำมันมะพร้าว เป็นเชื้อรา Genus *Oidium* conidia เป็นแบบ chain-type ที่มี Fibrisin body ใน Conidia จำแนกได้เป็น *Oidium* subgen. *Fibroidium* sp.
12. ราแป้งหญ้าล่ออง เป็นเชื้อรา Genus *Oidium* conidia เป็นแบบ chain-type ที่มี Fibrisin body ใน Conidia จากการศึกษาค้นคว้าจำแนกได้เป็น *Oidium* subgen. *Fibroidium* sp.
13. ราแป้งแค เป็นเชื้อรา Genus *Oidium* conidia เป็นแบบ pseudoidium-type ผลิต conia 1 conidium ต่อวัน สามารถจำแนกได้เป็น *Oidium* subgen. *Pseudoidium* sp.
14. ราแป้งองุ่น เป็นเชื้อรา Genus *Oidium* conidia เป็นแบบ pseudoidium-type ผลิต conia 1 conidium ต่อวัน สามารถจำแนกได้เป็น *Oidium* subgen. *Pseudoidium* sp.

ในส่วนของพืชอื่นๆ นั้น บางชนิดตัวอย่างมีปริมาณเชื้อน้อย บางชนิดตัวอย่างถูกสารเคมีป้องกันกำจัดโรค ที่เกษตรกรใช้ ทำให้ไม่สามารถจัดจำแนกได้

ภาพราแป้งพืชชนิดต่างๆ

พืช	ภาพอาการ	ภาพเชื้อ
สตรอเบอรี่		
ตำลึง		

พืช	ภาพอาการ	ภาพเชื้อ
พริก		
มะขาม		
มะม่วง		
กุหลาบ		
ทานตะวัน		
หม่อน		
เงาะ		

พืช	ภาพอาการ	ภาพเชื้อ
มะเขือ		
น้ำนมราชสีห์		
หนุ่ยละออง		
แค		
องุ่น		

สรุปผลการทดลองและคำแนะนำ

จากการเก็บตัวอย่างราแป้งของพืชชนิดต่างๆ จำนวน 51 ไอโซเลท สามารถจำแนกราแป้งได้ 14 ชนิด คือ ราแป้งสตรอเบอร์รี่ จำแนกได้เป็น *Oidium* subgen. *Fibroidium* sp. ราแป้งตำลึง จำแนกได้เป็น *Oidium* subgenus *reticuloidium* sp. ราแป้งพริก จำแนกได้เป็น *Oidiopsis taurica* ราแป้งมะขาม จำแนกได้เป็น *Oidium* subgen. *Pseudoidium* sp. ราแป้งมะม่วง จำแนกได้เป็น *Oidium* subgen *Pseudoidium mangiferae* ราแป้งกุหลาบ จำแนกได้เป็น *Oidium* subgen *Fibroidium pannosa* ราแป้งทานตะวัน จำแนกได้เป็น *Oidium* subgen.

Recticuloidium sp. ราแป้งหม่อนจำแนกได้เป็น *Ovulariopsis* sp. ราแป้งเงาะ จำแนกได้เป็น *Oidium* subgen. *Pseudoidium* sp. ราแป้งมะเขือ จำแนกได้เป็น *Oidium* subgenus *Fibroidium* sp. ราแป้งของน้ำนมราชสีห์ จำแนกได้เป็น *Oidium* subgen. *Fibroidium* sp. ราแป้งหญ้าละออง จำแนกได้เป็น *Oidium* subgen. *Fibroidium* sp. ราแป้งแค จำแนกได้เป็น *Oidium* subgen. *Pseudoidium* sp. ราแป้งองุ่น จำแนกได้เป็น *Oidium* subgen. *Pseudoidium* sp.

คำขอบคุณ

ขอขอบคุณ รศ.ดร. ชัยวัฒน์ โตอนันต์ ภาควิชาโรคพืช คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ที่ช่วยให้คำปรึกษา และการตรวจสอบการจัดจำแนกตัวอย่างราแป้งของพืชชนิดต่างๆ

เอกสารอ้างอิง

- เตือนใจ บุญ-หลง สุชาติ วิจิตรานนท์ แสงมณี ชิงดวง. 2545. โรคไม้ผล สมภาคมักโรคพืชแห่งประเทศไทย
- ลักษณะ วงศ์หิรัญภิญโญ ศรีสุรางค์ ลิขิตเอกราช และศุภชัย ลีจียรจำเนียร. 2544. คู่มือโรคพืชสวน อุตสาหกรรม. กองโรคพืชและจุลชีววิทยา กรมวิชาการเกษตร. 54 หน้า
- นุชนารถ จงเลขา. 2546. คู่มือการควบคุมโรคและศัตรูต่างๆของพืชผักแบบผสมผสาน. ศูนย์อารักขาพืช มูลนิธิโครงการหลวง. 164 หน้า
- วุฒิสักดิ์ บุตรธนู ยุทธศักดิ์ เจียมไชยศรี และสุรภี กิริติยะอังกูร. 2548. โรคไม้ดอก. กลุ่มวิจัยโรคพืช สำนักวิจัยพัฒนาการอารักขาพืช กรมวิชาการเกษตร. หน้า 35-47.
- Pottorff, L. P. 2006. Powdery Mildews. Available Source: <http://www.ext.colostate.edu/pubs/garden/02902.html>, March 24, 2006.
- Gubler W. D., R. J. Smith, L. G. Varela, J. J. Stapleton, G. M. Leavitt และ A. H. Purcell. 2006. Grape Powdery Mildew. Available Source: <http://www.ipm.ucdavis.edu/PMG/r302100311.html>, Reviewed 6/06, updated 6/06.